

Cuprinsul volumului:

Cuvânt înainte de IONUȚ STERPAN și DRAGOȘ PAUL ALIGICĂ
EMANUEL-MIHAIL SOCACIU – Liberalismul clasic
RADU CRISTESCU – Neoconservatorismul
RADU CRISTESCU – Paleoconservatorismul și tradiționalismul
IONUȚ STERPAN – Libertarianismul
SORIN MANICĂ – Obiectivismul lui Ayn Rand
TUDOR GLODEANU – Fuzionismul
RADU CRISTESCU – Ordoliberalismul
COSTEL STAVARACHE – Creștin-democrația
COSMIN VICTOR POPA – Creștinismul și economia de piață
VLAD TARKO – Psihologia evoluționistă și filosofia politică
DRAGOȘ BÎGU și RALUCA ANA ALECU – Evoluționismul juridic
LAURENȚIU GHEORGHE și RADU CRISTESCU – Teoria alegerii publice și economia politică constituțională
EMANUEL-MIHAIL SOCACIU – Analiza economică a dreptului
MIHAI-VLADIMIR TOPAN și TUDOR SMIRNA – Școala austriacă de economie și drept
HORIA TERPE – Instituționalismul
RADU ȘIMANDAN – Monetarismul Școlii de la Chicago
RADU NECHITA – Economia ofertei
OLGA NICOARĂ – Noua istorie economică
COSTEL STAVARACHE – Futurismul și antialarmismul
AURA MATEI și IRINA PAPUC – Sociologia noii clase
VLAD TARKO – Critica psihiatriei
ANCA FOTEA – Critică și estetică la *New Criterion*
CONSTANTIN VICĂ – Noii filosofi francezi
Postfață de VLADIMIR TISMĂNEANU – Pariul pe libertate.

Cuvântul înainte al editorilor*

Săptămâna viitoare, *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI)* și *Fundația „Konrad Adenauer”* lansează volumul *Dreapta Intelectuală. Teorii și școli de gândire ale dreptei contemporane occidentale*, publicat la editura *Humanitas*. Cartea urmărește să contribuie la eforturile de modernizare a dezbaterii publice și de clarificare doctrinară din țara noastră. Este rodul unei munci de echipă. O echipă de tineri intelectuali, profesori și cercetători – reprezentanți ai noii generații intelectuale românești ce își ia locul acum în arena publică – s-a angajat într-un exercițiu de identificare și definire a teoriilor, curentelor de idei și a școlilor de gândire care influențează și informează viziunea și mișcarea politică de centru-dreapta contemporană occidentală.

În acest supliment al revistei 22, fiecare autoare și autor adresează câte un mesaj eventualilor cititori ai cărții. Care ar fi lecțiile importante ale curentului de idei pe care îl prezintă în volum? Ce ar trebui reținut de un cititor grăbit sau foarte grăbit? Speranța este, bineînțeles, ca volumul să informeze discursul celor ce împărtășesc valorile și principiile dreptei moderne sau pe cele ale comentatorilor din mass-media. Dar nu se limitează la atât. Speranța este că el va incita un efort similar, care să vizeze teoriile și școlile de gândire ce inspiră viziunea și mișcarea politică de stânga. Altfel spus, volumul este o invitație la dialog, dar și o provocare.

Lista de teorii și idei incluse și prezentate în volum este departe de a fi exhaustivă. Este un punct de plecare și, sperăm, un punct de reper. Sunt reunite, între aceste coperti, prezentări de filosofii politice, fără de care nu am putea descrie civilizația occidentală contemporană cu tot ce o separă de altele (liberalismul clasic, libertarianismul, neoconservatorismul, paleoconservatorismul, tradiționalismul), dar și orientări în filosofie sau în critica culturală cu caracter mai contextual sau pasager, ce exemplifică fațete de nivel secund (cum ar fi „fenomenul” „noilor filosofi” francezi sau perspectiva gânditorilor de la *New Criterion*). Sunt incluse atât programe de cercetare fundamentală care au reformat întreg evantaiul disciplinelor socio-umane (teoria alegerii publice și economia constituțională, analiză economică a dreptului, școala austriacă, psihologia evoluționistă), cât și sistematizări conceptuale care pun în evidență anumite alternative instituționale (instituționalismul). Sunt discutate doctrine politice rezultate din aplicarea filtrului unor doctrine sociale în religie (creștin-democrația), doctrine care și-au găsit vectori politici și spații de manifestare concrete în momente-cheie ale istoriei occidentale contemporane (ordoliberalismul) sau construcții doctrinare ce își află justificarea în necesitatea unor alianțe ideologice, date de anumite obiective comune și adversari comuni (fuzionismul). O simplă privire asupra listei dovedește varietatea de „curente” care influențează intelectual, într-un fel sau altul, dreapta politică occidentală: școli de gândire în macroeconomie (monetarismul Școlii de la Chicago, economia ofertei), aplicații ale uneltelor științei economice la studiul fenomenului istoric al creșterii economice (Noua Istorie Economică), doctrine moral-filosofice (obiectivismul), concepții despre natura dreptului (evoluționismul juridic), încercări de a explora relația capitalismului cu religia creștină, folosind unelte din sociologia religiei și filosofia culturii (creștinismul și economia de piață), orientări în studiul sociologic al clasei intelectualelor (sociologia „Noii Clase”) sau atitudini intelectuale animate de perspective critice asupra unor fenomene cu implicații instituționale (antipsihiatria, futurismul și antialarmismul).

Idei diverse, discipline diverse, perspective diverse. Ele au în comun faptul că sunt public recunoscute ca fiind o sursă de inspirație pentru acțiunea publică (dar nu numai politică) a dreptei occidentale contemporane. Iar ceea ce i-a unit pe toți cei 21 de coautori ai acestei lucrări este convingerea că introducerea lor în circuitul românesc nu este numai salutară, dar și absolut necesară. Este lista incompletă? Am recunoscut-o deja. Sunt uneori discuțiile și interpretările oferite controversate sau perfectibile? Posibil. Important, însă, este ca dezbateră să înceapă. Care sunt ideile din spatele retoricii de stânga și de dreapta? Putem să depășim retorica pură și să discutăm substanța empirică și conceptuală a tezelor și teoriilor ce dau fundamentul epistemic al spectrului politic doctrinar contemporan? Avem speranță că răspunsul la această întrebare este un „da” ferm.

Nu putem încheia, fără a ne exprima sincera apreciere pentru colegii noștri, autorii acestui volum, căruia am avut privilegiul să-i fim editori. Le mulțumim pentru efortul lor profesionist și generos. Vrem, de asemenea, să le mulțumim prietenilor și partenerilor de la *Fundația „Konrad Adenauer”*. Demararea și finalizarea prezentului proiect este strâns legată de această Fundație, căreia sfera publică românească trebuie să-i fie atât de recunoscătoare. În sfârșit, dorim să mulțumim CADI, gazda acestui proiect, locul și protagonistul unuia dintre cele mai interesante experimente organizaționale și intelectuale din România de azi.

IONUȚ STERPAN și DRAGOȘ PAUL ALIGICĂ

* Suplimentul preia o variantă a *Cuvântului înainte* al editorilor publicat în volumul original.

Liberalismul clasic

Cum să rezumi în maximum douăzeci de pagini o familie de teorii care acoperă o mare parte a filosofiei politice moderne? „Pe masă“ erau două opțiuni. Pe de-o parte, exista posibilitatea de a trata liberalismul clasic ca pe un curent unitar și de a încerca o descriere cu pretenții sistemizatoare a nucleului său dur. Această opțiune cred că ar fi fost una riscantă, în special pentru că spectrul abordărilor subsumate, de obicei, liberalismului clasic este foarte larg, iar o astfel de unitate nu pare să existe, dincolo de nivelul unor asumptii foarte generale. Cea de-a doua variantă ar fi fost cea a unei tratări de tip dicționar, o enumerare însoțită de o prezentare succintă a principalelor opere. O opțiune cuminte și minimal informativă, dar probabil neinteresantă și insuficientă în raport cu ambițiile antologiei.

În cele din urmă, am decis în favoarea unui compromis între cele două alternative extreme. După identificarea unei prezumții foarte generale, care dă o marcă specifică a liberalismului clasic (prezumția în favoarea libertății), am încercat să urmăresc principalele filiații în care se așează teoriile liberale clasice. Criteriul de clasificare utilizat a fost cel al relației cu viziunile morale de fundal. Astfel, avem de-a face, pe de-o parte, cu filonul deontologist, centrat pe o apărare a drepturilor

individuale, pornind de la statutul moral special atribuit persoanei umane individuale (în tradiția lui Locke și Kant), pe altă parte, cu tradiția consecinționistă, în două ipostaze diferite (utilitarismul clasic inaugurat de Bentham și Mill, respectiv consecinționismul nonagregativ al iluminiștilor scoțieni). În subsidiar, am încercat să arăt cum reverberează aceste opțiuni fundamentale în contribuții ale filosofiei politice contemporane.

Care ar fi lecțiile pe care le-am învățat scriind acest capitol și pe care aş dori să le rețină un cititor grăbit? Aș numi, de fapt, două. În primul rând, cred că este instructiv modul în care, urmând „rute“ intelectuale diferite sau chiar opuse, liberalii clasici au ajuns la prescripții asemănătoare cu privire la limitele acțiunii politice. În al doilea rând, mi-aș dori ca cititorul să reflecteze, chiar și grăbit, asupra argumentelor din finalul capitolului împotriva identificării „folclorice“ a liberalismului clasic cu teoria „statului paznic de noapte“ (pe care prea puțini liberali clasici au susținut-o în formă pură). Hiper-simplificările pot fi, uneori, utile, dar cu siguranță nu ca fundament al unei culturi politice solide.

EMANUEL-MIHAIL SOCACIU

Libertarianismul

Libertarianismul este urmașul liberalismului clasic, doar că prezintă un angajament mai puternic față de proprietatea privată și libertatea individului. Aceste lucruri sunt deja știute. Ce altceva ar trebui reținut dintr-o lectură rapidă a capitolului despre libertarianism? Răspunsul nu este simplu, pentru că cititorii sunt grăbiți în direcții diferite.

Dacă cititorul sau cititoarea se grăbește într-o direcție politică, va înțelege că libertarianismul poartă o semnificație politică aparte. Deși în configurația de astăzi argumentele libertariene inspiră forțele politice coalizate sub umbrela dreptei, filosofia politică libertariană critică presuposițiile distincției stânga-dreapta. În varianta uzuală a distincției, atât reprezentanții dreptei, cât și ai stângii acordă statului un rol pe care libertarianul i-l refuză. El susține că toate serviciile furnizate astăzi de stat - sănătatea, educația, asigurările sociale, infrastructura, producția de monedă și, după unii și legea și ordinea - pot și ar trebui furnizate de piața liberă și de asociații voluntare. Dacă cititorul se grăbește într-o direcție teoretică, i-aș îndrepta atenția mai întâi către cuprins: lista subcapitolelor arată modul în care este abordat subiectul aici, spre deosebire de alte enciclopedii, care îi stau la dispoziție. Am reluat subiectul

în patru maniere. Prima oară, prezint o istorie intelectuală a libertarianismului cu accent pe discipline de studiu. A doua oară, o istorie cu accent pe etape în evoluția doctrinei. A treia oară, o istorie cu accent pe tipuri de libertarianism și, a patra oară, o istorie cu accent pe argumente. În speranța că aş putea oferi o instrucție în gândirea de tip libertarian, am insistat pe ultima manieră de prezentare.

Pentru cititorii care se „grăbesc încet“, am încercat să redau legăturile dintre libertate, prosperitate și proprietate privată. În mod sistematic, libertarienii argumentează în favoarea unui nivel maxim egal pentru toți al libertăților sociale, al unui nivel maxim egal al libertăților de asociere și disociere și al unui nivel maxim egal al libertății de a întreprinde, vinde și cumpăra. Am încercat să arăt de ce aceste standarde sunt legate. Dincoace de caracterul exotic al standardelor, o propunere, mai ales pentru cei care se grăbesc încet, ar fi să acorde atenție argumentelor libertariene în vederea discuției publice de astăzi. Ele sunt nespus de utile în înțelegerea și evaluarea măsurilor instituționale în care suntem astăzi prinși.

IONUȚ STERPAN

Neoconservatorismul

Neoconservatorismul este poate cel mai puțin înțeles curent politic contemporan, deși este unul dintre cele mai discutate. Principalul motiv este, fără îndoială, virulența disputelor din jurul războiului din Irak, atribuit viziunii neoconservatoare. Într-un sens mai larg, neoconservatorismul a ajuns să fie echivalat cu promovarea agresivă a modelului instituțional american în lume, ca simplu pretext pentru desfășurarea ambițiilor imperiale. Un motiv mai profund este, însă, acela că neoconservatorismul este surprinzător de greu de definit. Există cel puțin două sau trei grupări intelectuale distincte (sau „generații“), formate în momente diferite ale ultimei jumătăți de secol, recunoscute drept neoconservatoare. Iar relațiile dintre acestea sunt, într-o mare măsură, accidentale.

Nu pentru prima dată, neoconservatorismului i se cântă prohodul. Pentru cei care-i ignoră istoria, neoconservatorismul este privit drept ideologia președinției „accidentale“ a lui George W. Bush. Dar acest curent nu reprezintă exclusiv - și poate că nici măcar în primul rând - o doctrină de politică externă.

Neoconservatorismul a apărut ca reacție împotriva totalitarismului, în primă instanță, în rândurile stângii americane. Astfel privit, aceasta este varianta „*made in USA*“ a luptei din interiorul stângii dintre partizanii „comunismului real“ și adversarii săi.

Antitotalitarismul, însă, nu s-a manifestat doar ca opoziție (acerbă, e ade-vărat) față de Uniunea Sovietică, ci, în primul rând, ca o atitudine față de confruntarea politică, față de democrație, ce acordă un rol special valorilor care ar trebui să definească politica. De aceea, atitudinea lipsită de compromis împotriva totalitarismului este însoțită de elogiul moderației în ceea ce privește confruntarea politică democratică și de pledoaria pentru pragmatism în privința politicilor economice și sociale.

Scepticismul față de eficacitatea încercărilor de a schimba radical societatea și credința că libertatea și prosperitatea civilizației occidentale se sprijină pe anumite valori specifice sunt comune neoconservatorismului și conservatorismului propriu-zis. Convingerea că Statele Unite sunt chemate să apere aceste valori nu este deloc o manifestare nouă sau aberantă în istoria intelectuală americană.

Poate că, în viitor, neoconservatorismul nu va mai reprezenta un curent distinct - deși neoconservatorii sunt și astăzi activi din punct de vedere intelectual și puțini sunt cei care au abandonat vechile credințe. Dar moștenirea neoconservatoare va rămâne, fără discuție, importantă în peisajul politic, cel puțin ca o „viziune“ despre luptele politice a căror miză este civilizația occidentală.

RADU CRISTESCU

Paleoconservatorismul și tradiționalismul

Tradiționalismul în America nu are cum să nu fie paradoxal. Atunci când ne gândim la societatea americană, ne gândim la succesul unei societăți industriale, comerciale, în continuă transformare. Idealul acesteia pare să fie individualismul, mobilitatea, ingeniozitatea disruptivă și succesul prin forțe proprii. Omogenitatea, stabilitatea și durabilitatea structurilor sociale par să fie străine Americii, ceea ce explică pentru mulți comentatori, de la Tocqueville încoace, reușita societății americane. Paleoconservatorismul este varianta tipic americană a tradiționalismului: o colecție de vederi destul de inegale ca valoare intelectuală și impact public. Faptul că paleoconservatorismul se definește în raport cu o tradiție americană îi conferă acestuia o serie de particularități. Moștenirea sau tradiția pe care paleoconservatorii o apără nu poate să excludă liberalismul și individualismul, chiar în variante extreme. Moștenirea anglo-saxonă și cea a primilor coloniști trebuie să includă respectul pentru drepturi, libertatea individuală, guvernământ reprezentativ și echilibru al puterilor. Iată de ce, aparent paradoxal, paleoconservatorismul, în întruchiparea sa cea mai cunoscută public, reprezintă un mariaj între antietatismul radical libertarian și afirmarea puternică a tradiției. În Statele Unite, însă, există și o tradiție „paralelă“, adesea ocultată sau condamnată. Când ne gândim la sudul american, ne apar imediat câteva

imagini, episoade și atitudini pe care cu greu le putem asocia tradiției libertății: sclavia, în primul rând, dezumanizarea constituțională a negrilor americani, segregarea. Această tradiție a pierdut, însă, mai întâi Războiul Civil, apoi bătălia, pe alocuri violentă și ea, a Drepturilor Civile. Una dintre sursele paleoconservatorismului este revendicarea măreției acestor *beautiful losers*, cum îi numește unul dintre reprezentanții importanți ai curentului. Moștenirea micilor comunități omogene, a Americii rurale și autosuficiente, prin excelență stabilă, constituită dintr-o mulțime de entități politice cvasiindependente, refractară la influențele modernizatoare și industriale ale orașelor este Arcadia tradiționalismului american.

Paleoconservatorii amintesc faptul că Statele Unite, cel puțin în anumite zone geografice, cel puțin în perioada de dinainte de expansiunea statului federal și de implicarea pe scena mondială, nu sunt produsul modernității și al capitalismului accelerat, ci un ultim loc de rezistență împotriva tendințelor moderne de uniformizare și de birocratizare. Amestec curios pentru ochii unui european, paleoconservatorismul pune laolaltă refuzul statului centralizat, reticența față de globalizare, agrarianismul, populismul și revendicarea drepturilor individuale.

RADU CRISTESCU

Obiectivismul lui Ayn Rand

Obiectivismul este o concepție morală cu extensii în axiologie, metafizică, epistemologie, psihologie și mai ales în filosofia politică, unde reprezintă o luare de poziție militantă împotriva oricărei forme pe care o poate îmbrăca socialismul.

Mai mult, obiectiviștii adoptă o poziție radicală față de rădăcina cea mai respectabilă a socialismului, altruismul. Din aceeași familie cu misticismul comunitar și al sacrificiului de sine, doctrinele altruiste sugerează că beneficiul unuia este costul altuia, or, acest lucru a fost infirmat de capitalism. În practica politică, altruismul ajunge să legitimeze colectivisme care, în cele din urmă, pun toți membrii societății în slujba elitei statului. Nici caritatea privată nu este privită cu simpatie. Aceasta distruge respectul de sine al persoanelor implicate și irosește resurse.

Într-adevăr, filosofia conturată la jumătatea secolului XX odată cu romanele extrem de populare ale lui Ayn Rand, autoarea de origine rusă marcată de adolescența petrecută în timpul revoluției bolșevice, cu Nathaniel Branden, psihoterapeutul preocupat de ideea respectului de sine, cu Leonard Peikoff, viitorul fondator al *Institutului „Ayn Rand“*, cu Alan Greenspan, care avea să devină guvernator al băncii centrale

americane, se învârte în jurul conceptului de egoism rațional. Numele de obiectivism exprimă ideea că atât realitatea înconjurătoare, cât și realitatea valorilor este obiectivă și poate fi cunoscută cu ajutorul rațiunii. Cum sursa valorii este viața în sine, egoismul rațional – manifestat productiv în capitalism – este unicul principiu capabil să protejeze viața și aspirațiile de împlinire a vieții.

Dincolo de relativa sa infertilitate în lumea profesioniștilor liberalismului din lumea academică, obiectivismul înregistrează încă succese remarcabile de ordin motivațional în rândul oamenilor de afaceri, managerilor și tinerilor care încep să înțeleagă efectele statului asupra societății și economiei. Odată eliberați de confuzia dintre capitalismul de tip *laissez faire*, în care statul garantează libertatea întreprinderii și realitatea marcată de susținerea intereselor economice speciale cu ajutorul legii statului, aceștia se eliberează și de preferința generală pentru controlul statului asupra economiei. În cadrul *„teoriilor și școlilor dreptei contemporane occidentale“*, soluția obiectiviștilor rămâne una radicală: în cuvintele lui Ayn Rand, statul trebuie separat de economie în același mod și pentru aceleași rațiuni pentru care statul a fost separat de Biserică.

SORIN MANICĂ

Fuzionismul

Îmi imaginez că Fuzionismul, capitolul pe care l-am scris pentru cartea editată de Ionuț Sterpan și Dragoș Paul Aligică, ar trebui să-i intereseze, în primul rând, pe acei politicieni și intelectuali de dreapta care înțeleg că supremația pe tărâmul ideilor este o precondiție pentru câștigarea luptei politice. De ce i-ar interesa în principal pe aceștia? Fiindcă fuzionismul este un curent intelectual apărut din dorința de a scoate dreapta americană din irelevanța în care o aruncă victoria politică și intelectuală a stângii, începând cu anii ‘30 ai secolului trecut. Mai mult, este un curent intelectual care a purtat dreapta americană spre victorie, însuflând campioni din arena intelectuală și politică, precum William F. Buckley Jr. sau Ronald Reagan.

Care sunt sursele fuzionismului ? După al doilea război mondial, tragedia războiului, amenințarea comunistă și creșterea puterii statelor în raport cu cetățenii au determinat o mână de intelectuali conservatori și liberali să-și exprime public temerile în legătură cu mersul lumii spre dezastru și să încerce să-i înțeleagă cauzele. Așa au apărut curente de idei care au servit drept materie primă pentru sinteza fuzionistă: conservatorismul tradiționalist, anticomunismul și liberalismul clasic revitalizat. Acești intelectuali nu s-au mulțumit, însă, să tragă semnale de alarmă. Au creat o infrastructură

menită să asigure o contrapondere la perspectiva de stânga care predomina în mediul universitar și în mass-media. S-au organizat, au scris, au căutat finanțări, au înființat publicații (cititorii capitolului vor avea prilejul să afle povestea înființării celebrei reviste-amiral a conservatorismului american, *National Review*), au susținut politicieni, s-au implicat ei înșiși în politică. Toate acestea, în pofida disensiunilor interne, cu o admirabilă coerență în acțiune și mesaj. Ba chiar, simțind cât de anevoioasă e lupta cu un adversar care avea de partea lui și superioritatea numerică, și avantajul poziției privilegiate în sistemul politic, mediativ și educațional, au încercat să dea o fundamentare teoretică indemnului, corect din punct de vedere strategic, la unitate. Așa a apărut fuzionismul, tentativa încununată de succes a lui Frank Meyer de a aplană conflictele de idei din sânul mișcării conservatoare americane.

Urmează o poveste de succes care poate fi o sursă de inspirație pentru orice politician sau intelectual de dreapta, dispus să plece urechea la lecțiile istoriei și să extragă precaut învățăminte (de ordin teoretic, instituțional sau, de ce nu?, antreprenorial), demne de transplantat în România.

TUDOR GLODEANU

Creștin–democrația

Valorile centrale ale creștin-demo-crației – demnitatea umană, libertatea, subsidiaritatea și solidaritatea – sunt derivate, în principal, din doctrina socială catolică de secol XIX. Interpretarea lor face din creștin–democrație o doctrină de centru–dreapta. Aceste valori sunt reafirmate în secolul XX în economia socială de piață a creștin–democrațiilor germani postbelici. Valoarea demnității umane la care aderă creștin–democrații provine din tradiția iudeo–creștină, conform căreia omul este creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Omul este subiect, nu obiect al istoriei, este scop, nu mijloc.

O altă valoare importantă este subsidiaritatea. Statul trebuie să intervină în rezolvarea unei probleme numai atunci când individul, familia, organizațiile voluntare sau comunitățile locale nu o pot face. Solidaritatea creștin–democrațiilor diferă, însă, de cea a socialiștilor. Chiar atunci când susțin politici sociale, aceștia nu susțin ca totul să aibă loc prin mecanisme de stat. Organizațiile civice au un rol important în ameliorarea problemelor sociale. Apoi, politicile sociale ale creștin–democrațiilor sunt mai degrabă reactive și compensative, nu preventive, ca ale social–democrațiilor. Solidaritatea trebuie să se îndrepte către cei care au cu

adevărat nevoie de ea și sunt ajutați doar cei care nu se pot ajuta.

Cele mai influente lucrări ale creștin–democrației sunt enciclicele papale *Rerum Novarum* a lui Leon al XIII–lea și *Quadragesimo anno* a lui Pius al XI–lea. Acestea sunt fundamentele doctrinei sociale catolice, doctrină care stă la baza creștin–democrației, iar programele politice ale partidelor creștin–democrate reflectă opțiunile valorice exprimate în cele două enciclice papale.

Creștin–democrația s–a dorit, încă de la început, o cale de mijloc între capitalism și socialism. Aceasta se pronunță și împotriva unui capitalism nelimitat, și împotriva unei planificări centralizate cu abolirea proprietății private, și împotriva distribuției egalitare a resurselor prin stat, ca în socialism. Trebuie asigurat numai un prag minim al bunăstării în vederea autonomiei cetățeanului. Konrad Adenauer optează pentru economia socială de piață, adică pentru un aranjament instituțional interesat atât de piața liberă, cât și de protecția socială. La fel, pentru Ludwig Erhard, economia socială de piață combină capitalismul cu protecția socială. Numai dacă funcționează economia, rămân mai multe resurse pentru ameliorarea problemelor sociale.

COSTEL STAVARACHE

Ordoliberalismul

Mai mult decât o doctrină pur economică, ordoliberalismul este poate cea mai complet articulată variantă europeană de liberalism (în sens clasic) din secolul al XX–lea. Acest curent se naște din necesitatea formulării unui răspuns la valul de antiliberalism, care atinge apogeul spre jumătatea secolului trecut. Pentru ordoliberali, economiști, juriști și filosofi germani, adversarul imediat este nazismul. Dincolo de nazism, reflecția lor se îndreaptă asupra condițiilor sistematice care fac posibilă alunecarea spre un sistem totalitar. Din cauza unor circumstanțe istorice și biografice, ordoliberalii sunt puțin cunoscuți astăzi în afara Germaniei. Dar, deși lucrările–cheie ale ordoliberalilor sunt prea puțin cunoscute, ideile lor au fost foarte influente istoric. În primul rând, „miracolul german“ de după cel de–al doilea război mondial are directe surse ordoliberale: Ludwig Erhard, arhitectul renașterii economice germane, a fost un promotor al acestei doctrine. Apoi, aceste idei au fost bine cunoscute în Europa, în perioada de formare a *Uniunii Europene*, în ale cărei documente fondatoare se regăsesc și anumite principii ordoliberale. Creștin–democrația germană, atât de importantă pentru definirea dreptei europene, a fost marcată profund de influența ordoliberală. O anumită înțelegere a economiei sociale de piață – concept datorat unuia dintre

cei mai importanți ordoliberali – este, de pildă, rodul acestei influențe. Printre temele centrale ale ordoliberalismului se numără aceea a pervertirii instituțiilor de sorginte liberală. De aici și specificul acestei viziuni: revendicarea ideilor liberale clasice este însoțită de încercarea de a defini condițiile în care se poate menține o societate bazată pe aceste idei. Definitoriu pentru ordoliberalism este accentul pe rolul a ceea ce numim astăzi „instituții“ – ansamblul regulilor juridice și politice, însoțite de reguli sociale și principii de comportament adecvate. Armonia dintre toate acestea este, potrivit ordoliberalilor, temelia indispensabilă a unei ordini sociale, economice și politice libere și stabile. Liberalismul clasic are, așadar, nevoie de redefinire, pentru că libertatea este mereu amenințată în lipsa unor garanții instituționale solide în toate sferele existenței sociale.

Ordoliberalismul este o încercare de a surprinde legăturile dintre statul de drept, economia de piață, democrație (pluralism politic) și o societate întemeiată pe valorile fundamentale ale Europei creștine și moderne. Totul din perspectiva unor gânditori, care, asemenea nouă, celor din Europa de Est de după o jumătate de secol, s-au găsit în situația de a fi nevoiți să reconstituie o societate după dezastrul totalitar.

RADU CRISTESCU

Creștinismul și economia de piață

Atunci când vorbim despre încercări teoretice de fundamentare a liberalismului clasic și a capitalismului cu ajutorul creștinismului, este dificil de identificat o școală de gândire bine definită. Capitolul *Creștinism și economia de piață* și-a propus să analizeze relația dintre religia creștină și sistemul politico-economic, tipic democrațiilor liberale moderne, din prisma scrierilor unor autori conservatori și libertarieni americani.

Între aceștia, Peter Berger este unul dintre cei mai importanți sociologi contemporani ai religiei, dar și un reprezentant important al teologiei protestante liberale. Opera lui Berger în domeniul sociologiei religiei și al teologiei se întinde pe aproape cinci decenii, având ca reper conceptual fundamental pluralismul inerent modernității și efectele acestuia asupra credințelor religioase, societății civile și culturii economice. Cel de-al doilea autor luat în discuție este Michael Novak, un reputat teolog catolic, ale cărui lucrări despre matricea morală creștină a capitalismului, precum și despre evoluția gândirii papale în raport cu sistemele economice, sunt considerate repere în domeniile filosofiei culturii și istoriei intelectuale. Ultimul autor analizat, pastorul Edmund Opitz, a fost unul dintre cei mai importanți gânditori

creștini libertarieni din SUA. În majoritatea scrierilor sale, el articulează o justificare teologică creștină pentru statul minimal, bazându-se pe binomul economie (înțeleasă strict ca o știință a mijloacelor) și religie (concepută drept izvorul cel mai important al scopurilor).

Așadar, cei trei autori propun un cadru amplu și erudit pentru justificarea economiei de piață, prin apelul la valorile creștinismului. Abordările lor sunt diferite de argumentele favorabile liberalismului și capitalismului, vehiculate în spațiul public de lideri de opinie și politicieni care se axează, în general, pe avantajele practice ale acestora (îmbunătățirea nivelului de trai, menținerea păcii etc).

În schimb, o parte dintre ideile avansate de cei trei autori (mai ales Novak) sunt adresate credincioșilor, în încercarea de a corecta percepția greșită, dar des întâlnită, a incompatibilității dintre valorile creștine și materialismul pieței. Iar teoriile expuse de Berger și Opitz pot fi considerate replici intelectuale și teologice la discursul liberal secular, relevante pentru toți cei care sunt interesați de liberalism, capitalism și religie.

COSMIN VICTOR POPA

Psihologia evoluționistă și filosofia politică

Psihologia evoluționistă este teoria științifică a naturii umane. Ea explică de ce sunt oamenii așa cum sunt și face conexiunea cu științele sociale, identificând mecanismele cognitive responsabile de emergența fenomenelor sociale complexe. În particular, ea explică de ce avem sentimentele morale pe care le avem. Natura umană creează limite asupra reformelor politice de succes. După cum remarcă E.O. Wilson, un expert în insectele sociale, despre socialism: sună foarte bine, doar că au greșit specia. De asemenea, economic, psihologia evoluționistă evidențiază anumite eșecuri ale pieței suplimentare, care, conform modelului alegerii raționale, nu ar trebui să apară și aruncă o doză de scepticism pentru reforme liberale, ca privatizarea pensiilor sau a asigurărilor de sănătate. Identificarea sentimentelor morale pune într-o lumină nouă ideologiile. Ceea ce oamenii consideră a fi bine și rău rezultă dintr-o combinație de factori: empatia pentru suferință, echitatea, autonomia, loialitatea pentru grup, respectul pentru autorități, repulsia. Mișcările politice s-au mulat pe aceste intuiții morale, găsindu-și câte o nișă. Reacțiile morale ale socialiștilor depind, în mod predominant, de empatie și echitate, mai puțin de autonomie, aproape deloc de celelalte; ale conservatorilor depind, în mod relativ egal, de toți cei șase factori;

ale liberalilor, în mod disproporționat, de autonomie, mai puțin de empatie, aproape deloc de celelalte. Loialitatea de grup este principalul facilitator al conflictelor sociale, ușurința cu care indentificăm pe alții drept „străini“, desensibilizându-ne la soarta lor. Înțelegerea bazei biologice subminează o bună parte din filosofia moral-politică. După cum remarcă Leda Cosmides și John Tooby: „*Merită să reflectăm asupra sursei conceptelor noastre de bine, justiție și moralitate. Unele dintre aceste concepte au la bază euristicile morale evolute. Însă acestea nu au evoluat pentru că ar fi produs dreptate obiectivă (indiferent ce ar însemna acest lucru), nici măcar în mediile ancestrale, care le-au selectat. Ele au evoluat numai pentru că au favorizat reproducerea bazei genetice a propriului design, în contextul ancestral. Aceste evenimente bizare de editare a ADN-ului reprezintă un fundament ciudat pe care să construim cu încredere principii morale și sisteme legale moderne*“. Atitudinea filosofică ce se desprinde seamănă mult cu abordarea lui Hayek: scepticism atât față de revoluții și „oameni noi“, cât și față de intuițiile conservatoare ce par suspect de la îndemână pentru a justifica nedreptățile.

VLAD TARKO

Evoluționismul juridic

Adesea, legile sunt văzute drept rezultat al creației deliberate a unor oameni care urmăresc în mod conștient anumite scopuri. Adepții evoluționismului juridic încearcă să respingă această idee. Ei sunt de acord, desigur, că legile sunt rezultatul acțiunii umane, cu diferența că, asemenea limbajului sau banilor, ele nu reprezintă o consecință a unui proiect uman, ci una a interacțiunilor spontane între indivizi.

În viziunea evoluționismului juridic, legile care își merită numele cresc gradul de ordine și de predictibilitate al interacțiunii sociale. Or, atunci observăm că legile generale și stabile, care își îndeplinesc funcția ordonatoare, sunt, de cele mai multe ori, nu creații ale organului legislativ, ci explicitări ale unor reguli deja existente. Mai mult, producția continuă de „legi“ de tip comandă are efectul opus.

De aceea, legile trebuie văzute în prelungirea unui corp de norme informale. Normele formale și normele informale au aceeași natură și trebuie văzute în continuitate. Aceste teze pot fi regăsite la autori ce reprezintă direcții semnificativ diferite, precum Școala istorică germană, gândirea jurisprudențială americană, iluminismul scoțian și autori contemporani cu o puternică viziune liberală, cum ar fi Friedrich Hayek și Bruno Leoni.

Tezele evoluționismului juridic au importante implicații de natură normativă, conducând la concluzia că, în general, cele mai eficiente reglementări sunt cele rezultate din cooperarea spontană între indivizi. Legile trebuie să fie rodul unei evoluții treptate și, din acest motiv, nicio încercare a legiuitorilor de a reconstrui în mod radical instituțiile și legile nu va duce la rezultatul dorit. Această susținere are două consecințe. În primul rând, ea poate ajuta la susținerea unui sistem de drept bazat pe precedent, în care legiuitorii nu au un rol atât de important ca în sistemul de drept bazat pe legi scrise. În al doilea rând, aceste rezerve față de o reconstrucție radicală par să susțină o viziune conservatoare, pentru care legile confirmate de tradiție sunt, în mod necesar, cele mai bune.

Această atitudine conservatoare se află într-o tensiune aparentă cu viziunea liberală ce caracterizează întreaga operă a lui Hayek și a reprezentanților iluminismului scoțian. Lucrările lui Hayek ne oferă însă câteva indicații ce pot conduce la rezolvarea acestei tensiuni. El arată că libertatea individuală este valoarea primordială, iar regulile bazate pe tradiție sunt dezirabile, tocmai pentru că protejează libertatea într-o mai mare măsură decât cele deliberate.

RALUCA ANA ALECU și DRAGOȘ BÎGU

Teoria alegerii publice și economia politică constituțională

Teoria alegerii publice sau noua economie politică este un program de cercetare în științele sociale, dezvoltat în a doua jumătate a secolului al XX-lea, care aplică domeniului științelor politice o serie de presupozii și metode de cercetare din științele economice. Acesta constă în încercarea de a înțelege și a face predicții despre comportamentul politic, prin utilizarea instrumentelor analitice ale economiei, în special a postulatului alegerii raționale. Dincolo de aspectele ce țin de specificul analizelor economice, problema principală pe care o ridică abordările de tip alegere publică este legată de întrebarea fundamentală a filosofiei și a științei politice cu privire la democrația liberală: care sunt fundamentele logice ale democrației constituționale și ale ordinii sociale dintr-un stat de drept? Înțelegerea acestor mecanisme logice de formare a ordinii sociale nu este doar un exercițiu teoretic, ci este simultan și o încercare de stabilire a unui reper normativ și a unui program politic de îmbunătățire a actului guvernamental, din perspectiva respectării drepturilor individuale și a extinderii libertăților economice. Încercarea de a afla fundamentele logice ale organizării sociale dorește să stabilească punctul de pornire pentru un răspuns argumentat și verificabil la întrebarea: care este cea mai bună formă de

guvernământ, care să țină cont de drepturile individuale și să conducă la prosperitate și cum ar trebui ea implementată? Caracteristica esențială a deciziilor politice din această perspectivă este că decidenții iau hotărâri privind banii altora. Teoriile alegerii publice pot fi văzute și ca o încercare de a sistematiza teoretic consecințele acestei constatări elementare. Tradițional, această abordare fundamentează critica creșterii aparatului de stat în dauna libertăților individuale și încearcă să propună alternative sau strategii de limitare a acestui fenomen. Birocrația, eșecul statului de a furniza eficient bunuri publice, fenomenul corupției și al extracție de rente prin intermediul funcțiilor publice, tendința guvernelor de a „sponsoriza“ cheltuielile sociale prin împrumuturi externe sau prin tipărire de monedă și problema grupurilor de interese speciale care parazitează bugetele statelor sunt în centrul preocupărilor teoriei alegerii publice, cu rezultate notabile atât în domeniul academic, cât și în cel al politicilor publice. Ca exemplu recent sunt reformele constituționale din Germania sau Georgia, care prevăd introducerea de limitări deficitelor bugetare și ale nivelului de îndatorare publică.

LAURENȚIU GHEORGHE și RADU CRISTESCU

Analiza economică a dreptului

„**Analiza economică a dreptului**“ este o sintagmă, care, din perspectiva culturii juridice europene, poate să sune ciudat. Suntem obișnuiți să credem că legile trebuie evaluate prin raportare la un standard extern al dreptății și că rolul lor este acela de a realiza un astfel de standard (sau o stare de lucruri cât mai apropiată lui) în societate.

Această obișnuință „continentală“ este, din perspectiva teoreticienilor analizei economice a dreptului, doar o ipostaziere a unei erori metodologice, pe care Harold Demsetz o numea „*eroarea nirvana*“. Această eroare constă în prezentarea alegerii relevante ca fiind cea între o normă ideală și un aranjament instituțional „imperfect“, care există în realitate. Prin comparație cu o normă ideală, cel mai adesea a unei lumi în care costurile tranzacționale sunt nule, aranjamentul existent apare nu doar nedrept, ci și teribil de ineficient. După Demsetz, această abordare ar trebui înlocuită cu una comparativă a instituțiilor, în care alegerea să fie făcută între aranjamente instituționale reale.

Prima miză a analizei economice a dreptului este una metodologică. Într-un sens foarte larg, este vorba despre orice încercare de a utiliza aparatul conceptual al economiei,

pentru a analiza cauzele și efectele normelor și instituțiile legale.

Un al doilea sens, însă, mai restrâns (cel utilizat în capitol), vizează ansamblul teoretic inspirat de opera economistului Ronald Coase (laureat al *Premiului Nobel pentru economie* în 1992). În *The Problem of Social Cost*, celebrul său articol din 1961, Coase oferă cadrul conceptual pentru o analiză sistematică a aparatului juridic. Conceptul fundamental pentru această abordare este cel de „*costuri ale tranzacțiilor*“, utilizat de Coase pentru a stabili relația între eficiență (măsurată prin output-ul unui sistem de tranzacții) și alocarea inițială a drepturilor de proprietate, relație care, în literatura ulterioară, a ajuns să fie cunoscută ca „*teorema lui Coase*“. În acest al doilea sens, expresia „*analiza economică a dreptului*“ poate fi folosită interșanjabil cu „*analiza coasiană a dreptului*“.

Principalul obiectiv al capitolului a fost de a prezenta câteva dintre cele mai spectaculoase rezultate ale acestei abordări (în domenii juridice particulare, cum ar fi clauzele constituționale ale expropriierilor sau răspunderea civilă), precum și câteva dintre implicațiile conceptuale interesante.

EMANUEL-MIHAIL SOCACIU

Școala austriacă de economie și drept

Începuturile Școlii austriece de drept și economie se leagă de Carl Menger și de Viena sfârșitului de secol XIX, unde s-a inițiat reaşezarea gândirii clasice despre problemele economice, pe fundamentul individualismului, marginalismului și subiectivismului metodologic.

Principală reușită novatoare a Școlii austriece a fost explicarea coerentă a felului în care prețurile se formează pe piață prin interacțiunea preferințelor subiective ale indivizilor, manifestate marginal, în fiecare acțiune. Știința economică este astfel explicarea modului în care o realitate ordinală și subiectivă (scara de valori a indivizilor) se transformă într-o realitate cardinală și obiectivă: constelația prețurilor obținute pe piață, care servește societății ca ghid al intensității cu care bunurile sunt dorite pentru satisfacerea nevoilor și astfel la coordonarea acțiunilor tuturor participanților la piață într-o folosire rațională a lucrurilor considerate utile și insuficiente.

Pornind de la această logică a formării prețurilor, Școala austriacă a dezvoltat ceea ce mai târziu s-a numit, de către Ludwig von Mises, praxeologia: știința acțiunii umane. În cadrul ei se disting teorii coerente ale alegerii, schimburilor, preferinței de timp și dobânzii, bunurilor de

diferite ordine și capitalului, imputării valorii dinspre consumatorii care o acordă bunurilor finale, înspre amontele structurii complexe a etapelor ce constituie procesele de producție, până la resursele primare. De asemenea, Școala austriacă se remarcă printr-o teorie elaborată a antreprenorului și activității antreprenoriale anticipative, prin care se realizează coordonarea dinamică a economiei. Alte două realizări specifice sunt argumentul imposibilității coordonării prin calcul economic în regim socialist și – în prezent foarte relevantă – teoria ciclurilor economice. Școala austriacă a identificat proprietatea privată ca expresie și condiție a rarității raționalizate, sistematizarea argumentelor juridice căpătând astfel un rol important în corpusul „austriac“.

Recomandările politice ale Școlii austriece indică un regim *laissez-faire*, bazat pe respectul cât mai extins al proprietății private, în care statului i se oferă un rol minimal sau, așa cum fac gânditorii mai recentți, doar demonstrația lipsei sale de justificare într-o autentică și coerentă ordine a proprietății private.

MIHAI-VLADIMIR TOPAN și TUDOR SMIRNA

Instituționalismul

Premiul Nobel, împărțit de către E. Ostrom și O. Williamson în 2009, a certificat dominația paradigmei instituționaliste în științele sociale. Influența sa a crescut, mai ales în ultima jumătate de secol, prin programele de cercetare dezvoltate de școlile neoinstituționaliste.

Principală diferență față de orientarea behaviouristă precedentă a fost noua strategie de cercetare socială: în locul comportamentului uman, atenția științifică s-a mutat asupra instituțiilor, mai durabile și mai ușor accesibile observației.

Instituțiile definesc ordinea socială. Influența instituțiilor este o forță stabilizatoare și ubicuă, care ține împreună familii, grupuri, organizații, comunități și societăți. Instituțiile constrâng comportamentul antisocial și, în acest fel, aparent paradoxal, sunt condiția de existență a libertății. În termenii lui Vincent Ostrom, instituțiile sunt termenii contractului faustian dintre indivizi, care face posibilă viața în comun.

Conținutul lor răspunde la două întrebări-cheie. Mai întâi, ce ar alege un grup de indivizi liberi aflați în situația ipotetică de a se organiza într-o societate? Ar cădea ei cu toții de acord asupra unui scop colectiv (de obicei cât mai grandios și procustian) sau s-ar limita la a-și propune să creeze condițiile în care

fiecare individ să-și poată urma propriul plan de viață? Aceste condiții ar consta în combinația dintre drepturile individuale și infrastructura colectivă pentru respectarea acestora, precum regimul proprietății și contractării, sisteme de arbitraj și justiție, apărare, dar și autostrăzi, monedă etc.

Însă, nu ne aflăm în situația ipotetică inițială, ci în sialul unei lungi istorii de experimente colectiviste. Fie și numai din acest motiv, alegerea mai puțin grandioasă pare atractivă și mai ușor de agreat. Aici se ridică a doua întrebare: care sunt instituțiile sub care spațiile libertăților individuale sunt maxime? Spațiile libertăților individuale (paletele de opțiuni individuale sau gradele de libertate) pot fi mai mult sau mai puțin largi. Deseori, aceste spații sunt restrânse din cauza costurilor tranzacționale ridicate ale interacțiunilor (de exemplu, posibilitatea ca un contract să nu fie respectat, iar accesul la arbitraj și / sau justiție să fie costisitor, ineficient sau tardiv).

Instituțiile unei societăți sunt, așadar, cu atât mai bune cu cât rezolvă mai eficient problemele costurilor tranzacționale și cu cât extind mai mult spațiile libertăților individuale.

HORIA TERPE

Monetarismul Școlii de la Chicago

Economiștii Școlii de la Chicago, deși diferiți în abordările lor teoretice și în rolul acordat guvernului în strunirea capitalismului, sunt, în esență, uniți de încrederea acordată economiei de piață liberă. Sau, cu un alt termen, de liberalism. Iar înțelesul acestui termen este, aici, cel clasic. Să nu uităm că Milton Friedman, reprezentantul cel mai de seamă al acestei școli, a fost printre cei care credeau că termenul „liberalism“ nu trebuie cedat stângii fără luptă. Din păcate, bătălia a fost pierdută: liberalismul are, azi, o conotație aproape total opusă celei inițiale.

Școala de la Chicago a avut o contribuție esențială în reînvierea interesului lumii academice pentru libertatea economică în anii 1960. Libertatea oamenilor de a participa la schimburi pe piață, conform dorințelor lor, este crucială pentru menținerea unei societăți libere. Deși mulți intelectuali tind să disprețuiască aspectele materiale ale vieții în favoarea unor valori pretins mai înalte, pentru mulți oameni, libertatea economică este o parte semnificativă a libertății lor.

Reprezentanții Școlii de la Chicago accentuează importanța aranjamentelor monetare în susținerea libertății individuale. Ascensiunea ideilor monetariste s-a produs în decursul unei perioade

caracterizate de amplificare a unui fenomen economic devastator: inflația. De-a lungul anilor 1960 și 1970, rata anuală a inflației a depășit în mod constant 5% și uneori chiar 10%. Explicația privind sursele și tratamentul inflației au dat naștere unor dispute aprinse între ortodoxia keynesiană a vremii și adepții curentului monetarist, care lua avânt. Insatisfacția economiștilor de la Chicago, grupați în jurul lui Milton Friedman, privind identificarea cauzelor și tratamentului inflației a fost catalizatorul avântului unor idei care, aparent, aveau puține șanse de izbândă.

Inflația reduce libertatea individuală – demonstrarea și popularizarea acestui adevăr au fost preocupări constante ale monetariștilor friedmanieni. Ei arată cum, în condiții de inflație, guvernul este cel care are la dispoziție mai mulți bani de cheltuit. În aceste condiții, planurile oamenilor sunt influențate decisiv de politicieni și birocrați. Libertatea indivizilor de a-și urma propriile interese este afectată. Iar în economie nu există un prânz gratuit. Indivizii sunt cei care plătesc acest impozit invizibil. În plus, mediul economic se deteriorează pe măsură ce semnalele transmise de prețuri se alterează. Guvernul câștigă, însă, pe termen lung, inflația ne face pe toți mai săraci.

RADU ȘIMANDAN

Noua istorie economică

Care sunt factorii care explică discrepanțele de dezvoltare economică dintre Occident și restul țărilor lumii? Școala Noii Istorii Economice (*NIE*) întrunește ipoteze și răspunsuri bazate pe idei din tradiția clasic-liberală, dezvoltate în ultimii 50 de ani, în cadrul a două discipline din aria științelor sociale – istorie și economie –, pentru a oferi o perspectivă îmbunătățită asupra determinantilor creșterii economice de durată.

Noutatea disciplinei constă în interpretarea datelor istorice cu ajutorul noilor teorii economice, a analizei econometrice și a analizei instituționale. Evoluția școlii este marcată de două momente: „*revoluția cliometrică*“ sau analiza econometrică și „*sinteza analitică*“ sau „*noua narațiune instituțională*“.

Revoluția cliometrică a îmbogățit istoria economică prin aplicarea principiilor economice neoclasice și a modelării econometrice și statistice în studiul creșterilor economice marcante din istoria Americii de Nord și a Angliei în secolul al XIX-lea. Noua narațiune instituțională introduce idei din disciplina predominantă a noilor

instituționaliști – Noua Economie Instituțională (*NEI*) –, precum importanța costurilor de tranzacționare și a drepturilor de proprietate privată, teoria alegerii publice, teoria firmei și, în general, rolul instituțiilor în creșterea economică de durată.

Cea mai nouă frontieră a disciplinei include istoricii aderenți la ideile promovate de laureați ai *Premiului Nobel pentru economie*, precum Ronald Coase, Douglass North, Oliver Williamson, Elinor Ostrom. Aceștia susțin că un mediu instituțional care reduce costurile de tranzacție este crucial pentru creșterea productivității și coordonarea socială.

Am încercat să arăt în capitolul despre *Noua istorie economică* de ce insistența pe complicații reglementative realizate de „experți“ guvernamentali mai degrabă mistifică înțelegerea procesului de creștere economică în lume. Numai facilitând tranzacțiile și cooperarea socială liberă, putem descoperi și beneficia de oportunități superioare care ne stau în putință.

OLGA NICOARĂ

Sociologia noii clase

Capitolul Sociologia noii clase prezintă o solidă și captivantă tradiție teoretică, în care pot fi ancorate întrebările legate de rolul public al intelectualului. Începând cu Schumpeter și Hayek, se conturează un corp de explicații despre modul în care apare și își exercită influența o „clasă“ profesional-managerială prin modelarea opiniei publice. Observația lor comună este evoluția intelectualilor ca grup social și poziționarea lor treptată pe poziții anticapitaliste.

Fenomenul captează cu atât mai mult interesul cercetătorului social, cu cât extinderea educației terțiare și a sectorului de servicii al economiei au condus la o creștere numerică a membrilor săi și la o creștere a cererii pentru cunoașterea pe care *noua clasă* o deține. Capacitatea acesteia de a modela opinia publică și de a legitima acțiunea politică o plasează pe o poziție privilegiată, comparativ cu alte grupuri sociale, în definirea valorilor prevalente.

În acest context, devine un important punct de reflecție faptul că diferiți autori văd această clasă fie ostilă ordinii capitaliste care a creat-o (I. Kristol și D. Bell), fie în conflict și cu capitaliștii, și cu muncitorii (B. și J. Ehrenreich), fie direct interesată de creșterea ariilor de intervenție ale

structurilor statului și administrației (A. Gouldner) sau chiar având tentația totalitară și nedemocratică (J.J. Kirkpatrick), maximizându-și privilegiile prin externalizarea costurilor către alte categorii sociale (A. Wildavski). Mișcarea alarmistă a „creșterii limitate“, provenită dintr-o îngrijorare neomalthusiană cu privire la potențialul limitat al planetei, este un exemplu paradigmatic de acțiune a *noii clase*.

În spațiul est-european, tema este ancorată în ordinea socială comunistă și a relațiilor dintre birocrați, tehnocrați și intelectualii umaniști, care au influențat atât parcursul comunist, cât și pe cel al tranziției către democrație și economie de piață.

Pornind de la aceste contribuții teoretice, pot fi formulate câteva provocări pentru dezbaterea cotidiană. Iată doar câteva: vedem în mass-media cotidiene, în cultură și artă emergența unei culturi a discursului critic? Tinerii intelectuali care cresc în bunăstarea rezultată din tranziția către capitalism înțeleg și sprijină valori capitaliste sau mai degrabă sunt atrași de proiecte și viziuni grandioase în opinia lor realizabile prin forța intervenției administrative?

AURA MATEI și IRINA PAPUC

Economia ofertei

Criza din 2008 a fost interpretată în mod eronat ca o criză a pieței. De fapt, ea a fost, în primul rând, o consecință a unor reglementări ce au distorsionat piața (băncile americane au fost obligate să acorde credite celor fără venituri, ele erau garantate implicit de guvernul federal, rata dobânzii a fost menținută prea mult timp la un nivel excesiv de scăzut etc.) și un eșec al autorităților de supraveghere prudentială (care au permis comportamentele iresponsabile încurajate de autoritățile de reglementare, dar și fraude de ordinul miliardelor de dolari, gen Madoff). Diagnosticul eronat a făcut ca sub steagul lui Marx sau Keynes, etatiștii de toate culorile politice să-și amplifice pledoariile pentru noi distorsiuni ale pieței.

Apariția curentului cunoscut sub denumirea de „*economia ofertei*“ a reprezentat în anii 1970 o revoltă intelectuală împotriva curentului keynesist, care privilegia cererea (globală) în analiza fenomenelor economice. Practic, fiecare caracteristică esențială a economiei ofertei constituie o critică a modelului keynesist dominant din acea perioadă și a politicilor inspirate de acesta.

Potrivit economiștilor ofertei, funcționarea economiei și progresul civilizației sunt de neconceput fără activitatea întreprinzătorilor (oferta). Această activitate este, însă, descurajată de o fiscalitate apăsătoare

și invazivă, ceea ce conduce la blocaje economice, la stagnare și sărăcie.

Inflația este un fenomen nociv, care poate și trebuie să fie combătut, care poate și trebuie să fie eliminat. Stimulentele guvernamentale de genul cheltuielilor publice nu reprezintă, de fapt, decât transferuri de resurse din sectoarele productive (impozitate) în cele neproductive (subvenționate), descurajând astfel inițiativa și efortul. Contrar ipotezelor keynesiste, cheltuielile publice nu se adaugă, ci se substituie cheltuielilor private (consum sau investiții). Oamenii răspund la stimulente, adică deciziile lor depind de venitul net, dar și de nivelul fiscalității.

Modificările în politica fiscală influențează nu numai cererea, ci și oferta, adică eforturile productive ale oamenilor. Concluzia ar fi că, mai ales într-o economie în criză, este nevoie să fie încurajate aceste eforturi productive, iar calea nu poate fi decât reducerea fiscalității și a poverii administrative impuse de guvern asupra economiei respective.

Aceste idei sunt cu atât mai relevante într-o societate încă atât de săracă precum cea românească, în care producerea de bogăție suplimentară ar trebui să fie o precupare mult mai stringentă, decât redistribuirea cu pierderi a celei existente.

RADU NECHITA

Futurismul și antialarmismul

Antialarmismul este o paradigmă intelectuală dezvoltată de gânditorii Hermann Kahn și Julian Simon, ca răspuns la ecologismul contemporan radical. Este un curent intelectual care atrage atenția asupra virtuților intervenției statului în rezolvarea problemelor de mediu. Cei doi autori consideră exagerate atât imaginea alarmistă despre viitor, cât și implicarea crescută a statului în remedierea problemelor ecologice. Aceștia nu văd o contradicție între creșterea economică, funcționarea instituțiilor pieței și îmbunătățirea situației mediului. În realitate, un stat cu cât este mai bogat, cu atât își permite un mediu mai curat.

Simon și Kahn au o imagine optimistă despre viitor, în contrast cu pesimismul discursului ecologist mainstream. Această imagine se bazează pe teorii alternative asupra resurselor, populației și poluării, teorii influențate de perspectiva economică. Tot de această perspectivă ține preferința lor pentru un calcul costuri-beneficii în politicile de mediu, ca alternativă la politicile publice sugerate de ecologiști, politici care insistă pe control și suprareglementare (*control and command*) și fac abstracție de costuri. În opinia lui Simon, resursele naturale ale Pământului nu s-au epuizat, ci, dimpotrivă, au crescut, dacă urmărim trendurile istorice ale prețurilor resurselor naturale.

Prețurile mici indică o creștere a ofertei de resurse naturale, nu o reducere a ei. Pentru Simon, creșterea populației este un lucru bun pe termen lung, chiar dacă nou-veniții generează costuri pe termen scurt. Mai mulți oameni înseamnă nu doar mai multe guri de hrănit, ci și mai multe creiere. Noile resurse de cunoaștere pot fi utile inclusiv în rezolvarea problemelor de mediu. Speranța de viață este criteriul principal folosit de Simon pentru a măsura poluarea. În lumina acestui criteriu, constatăm că poluarea s-a redus de la începutul umanității. Singura zonă unde avem un declin al speranței de viață în secolul XX este Europa de Est, din cauza poluării din comunism.

Simon și Kahn au întemeiat o nouă paradigmă: ecologismul de tip piață, în care se punctează costurile intervenției statului și beneficiile instituțiilor pieței pentru ameliorarea problemelor de mediu. O asemenea paradigmă intelectuală părea imposibilă în trecut, dacă ne gândim că problemele ecologice erau percepute ca fiind externalități ale pieței. Tradiția inițiată de Kahn și Simon este continuată și de alții, precum economistul danez Bjorn Lomborg, care aplică o analiză economică a costurilor și beneficiilor problemei încălzirii globale.

COSTEL STAVARACHE

Critica psihiatriei

Conform criticilor, psihiatria este o pseudoștiință, folosită ca unealtă de control social, un mecanism convenabil pentru a îndepărta din societate anumite persoane neconvenabile, care, necomițând vreo infracțiune, nu pot fi eliminați prin intermediul sistemului juridic. Diferiți psihiatri dau aceleași persoane diagnostice radical diferite. Diagnosticele psihiatrice n-au valoare predictivă asupra evoluției „bolnavilor“. Atât terapiile verbale, cât și tratamentele medicamentose cad la testarea științifică a eficacității. Analiza statistică a simptomelor arată că bolile reale ar fi cu totul altele. Istoria psihiatriei conține diagnostice precum drapetomania („boala“ ce-i făcea pe sclavii negri să fugă), epilepsia sau homosexualitatea, iar travestiții sunt încă diagnosticați drept bolnavi psihic (cu excepția câtorva țări, precum Franța). La originea sa, psihiatria a fost o metodă prin care familiile bogate scăpau de rudele ce încălcau normele rigide ale societății aristocratice, facilitând preluarea averii lor. Spitalele de nebuni erau, inițial, afaceri private ce stocau contra cost acești aristocrați neconvenabili pentru familiile lor. Au fost naționalizate relativ recent, ceea ce a facilitat extinderea controlului și asupra săracilor. Aria de acoperire a diagnozelor a fost extinsă masiv. Azi ni se spune că un om din cinci ar „suferi“ de o „boală“ psihică.

Sociologic, creșterea influenței psihiatriei a coincis cu capitalismul și secularizarea. Răspândirea capitalismului a generat un hedonism larg răspândit, care generează cerere pentru terapie. Bisericile și-au redefinit scopul pe urma psihiatriei. Dacă în trecut, religia pretindea un rol în menținerea ordinii sociale prin promovarea „virtuții“, astăzi, ea e reinterpretată ca oferind „confort“. Religia însăși s-a secularizat. Politic, creșterea influenței psihiatriei subminează statul de drept, i.e. domnia legilor. Astăzi, pe baza judecății arbitrară a unui psihiatru, oamenii pot scăpa de justiție, pretinzându-se „nebuni“, iar oamenilor nevinovați li se poate lua libertatea și pot fi obligați să se supună unor „tratamente“. Legea e înlocuită prin autoritate, iar autoritatea psihiatrică nici măcar nu-i constrânsă democratic, pretinzându-se științifică.

Psihiatria crește ca o a patra putere în stat și, prin „descoperirea“ a tot mai multe „boli psihice“, își extinde treptat pretenția de autoritate. Lipsa de opoziție se explică prin hedonismul generat de capitalism, ideile paternaliste de compasiune cu forța și disoluția treptată a idealului statului de drept, ca urmare a creșterii statului asistențial.

VLAD TARKO

Critică și estetică la *New Criterion*

Hilton Kramer și Roger Kimbal, fondatorii revistei conservatoare *The New Criterion*, își propun transmiterea și protejarea a ceea ce ei numesc cultura veritabilă occidentală. Multiculturalismul, postmodernismul, mișcările radicale străine mediului occidental slăbesc treptat capitalul spiritual al culturii tradiționale. Ele conduc totodată la pierderea centrului cultural și a unui cod etic specific societății vestice.

După ei, kitsch-ul minează cultura autentică, deși își extrage elementele de bază din aceasta. Calitatea estetică a kitsch-ului este de a oferi consumatorului de cultură produse simplificate, scutindu-l de efortul de a-și căuta răspunsuri. Exemple găsim mai ales în oferta covârșitoare de reviste despre artă și cultură, care tratează opere de artă în două pagini și care abordează teme culturale, laolaltă cu cele gastronomice. În acest mediu, cultura veritabilă va apărea ca ceva extravagant și excentric sau, cel puțin, va concura pe același front cu formule comerciale, graniță dintre cele două fiind estompată.

Multiculturalismul înlătură toate diferențele de clasă, tradiție și gust, adoptând un pluralism nelimitat de stiluri, distrugând astfel valorile tradiționale și conștiința istorică, care se pierd în estetica superficială a societății de consum.

Această estetică își are criteriile conturate de canalele mass-media, la rândul lor controlate de stânga politică. În acest context, ar fi de dorit ca elitele politice, artistice și științifice să rămână unite și să formeze un front comun pentru a preveni declinul cultural. Însă, tocmai foruri culturale, precum universitatea, ignoră pericolul eclecticismului de stânga, punând accent pe funcția ideologică a creației culturale și pe rolul social al autorului. Este vorba de o abdicare de la sarcina de a conserva și proteja valori.

Ideea că orice deține o valoare intrinsecă sau aceea că toate valorile și criteriile depind de trenduri fac imposibilă stabilirea unor criterii fixe, în contextul cărora să se poată manifesta o cultură înaltă. Roger Kimball este pesimist în ceea ce privește succesul luptei împotriva multiculturalismului, deoarece aceia care ar trebui să lupte se predau prea ușor. Mark Steyn vorbește despre un virus inteligent, care atacă Occidentul din interior. Sarcina conservatorilor în acest context ar fi de a analiza cauzele care au condus la o astfel de situație și de a încerca o ameliorare prin reexaminarea trecutului.

ANCA FOTEA

Noii filosofi francezi

Dacă citiți cu atenție subtilul acestei cărți, veți înțelege de ce *Noii filosofi francezi* este ultimul capitol. Din scrierile lor, nu s-a coagulat niciodată o teorie coerentă (nici nu avea cum) și împreună nu au format vreodată o școală de gândire (dovada vine din faptul că nu sunt studiați niciunde în mediul academic).

Meritul lor este, totuși, de a fi creat un context („dezghețul“ din piața franceză a ideilor de la finalul anilor 1970), în care au profesat, cu mânuși, anticomunismul în vremea în care acesta nu era popular, dar își găsea sensul. Dacă ar fi apărut zece ani mai târziu (sau zece ani mai devreme), impactul lor ar fi fost nul.

Publicul românesc i-a citit intensiv (aproape cu religiozitate) în anii 1990 pe Bernard-Henri Lévy și pe André Glucksmann, chiar dacă volumele lor sunt datate și prinse în contextul intelectual francez. Ar fi fost interesant, dar spațiul limitat nu a permis acest lucru, să fi analizat „textolatria“ în care au picat intelectualii români la începuturile tranziției față de acești autori. Citiți decontextualizat, au fost și mai prost receptați decât în Franța, fără nuanța că autorii erau foști maoiști, vrăjiți de sirenele lui Mai ‘68, care au dus o campanie de marketing pentru a se repoziționa

în câmpul intelectual (și la umbra lui Soljenițin) și a impune un discurs atipic, marginal atunci. Lévy și Glucksmann din acea perioadă nu pot fi înțeleși fără a-i urmări în dezbateră cu Deleuze, fără a înțelege ciudata „alianță“ cu Foucault și, mai ales, influența lui Maurice Clavel asupra tinerilor normalieni.

Cred, în continuare, că totul a fost mai mult „o afacere de conștiință“, perfect mediatizată, decât o „nouă filosofie“. Inovația lor a fost să preia un subiect greu – răspunsul la întrebarea dacă marxismul implică cu necesitate totalitarismul, să coreleze în chip jurnalistic și pasional ideologia cu faptele, să joace rolul unor vedete și să bulverseze „sfânta familie“ a stângii franceze. Din punct de vedere teoretic, doar volumul lui Glucksmann, *Maeștrii gânditori*, mai e de interes, astăzi, pentru critica sa la adresa etatismului și mecanismelor puterii statale (care intră în conflict cu societatea). În rest, lungul dosar de presă al grupului noilor filosofi se poate pune în raft în așteptarea istoricilor sau al vreunui regizor îndrăgostit de dezbaterile și strategiile intelectualilor. Pentru cine vrea să urmărească o critică serioasă a marxismului francez, rămân Raymond Aron sau Claude Lefort.

CONSTANTIN VICĂ

”
Dincolo de dimensiunea ei procedurală, care este crucială pentru funcționarea democrației constituționale, dihotomia dreapta–stânga include o opțiune, indispensabilă pentru slujirea binelui comun, în favoarea anumitor valori și principii. Această carte oferă o imagine cuprinzătoare a curenților de idei subsumate dreptei contemporane și are meritul de a pune în lumină nu numai substanța intelectuală a acestora, ci și nuanțata lor diversitate. Rezultă că dreapta nu poate fi redusă la unul sau altul dintre curențele de idei care îi dau viață. Eficiența ei la nivelul acțiunii politice nu este posibilă fără fuzionismul doctrinar al valorilor și principiilor complementare.

(VALERIU STOICA)

Pariul pe libertate*

Există cărți menite să ne scoată din inerție, din confortul stereotipurilor de gândire și al prejudecăților împietrite. Ionuț Sterpan și Dragoș Paul Aligică au reușit să construiască, grație viziunii acestui volum și calității remarcabile a contribuțiilor, o asemenea carte. Se vorbește mult în România și în întreaga lume postcomunistă despre tradiții ideologice, despre adeviziuni doctrinare, despre distincțiile dintre dreapta și stânga. Plutesc, însă, numeroase confuzii, se invocă genealogii fictive, eredități contrafăcute. Dar cel mai grav este că discursurile, de prea multe ori, suferă de ceea ce Constantin Noica deplângea atunci când vorbea de lăutărism. Am spus-o despre analiza comunismului, o spun și aici: a trecut timpul aproximațiilor grăbite, al efluviilor moralizante. Acum este ceasul experților, al celor care chiar știu despre ce vorbește. Cartea de față este și o pledoarie pentru diversitate. Celor care încearcă să atribuie dreptei conservatoare sau liberale un coeficient de înnăscut și incurabil radicalism, de ostilitate în raport cu modernitatea burgheză, autorii studiilor reunite aici le contrapun exact acest pluralism conceptual. Poți fi un om de centru-dreapta susținând ideile lui Russell Kirk și William F. Buckley, pe cele ale lui Raymond Aron ori ale lui Jean-François Revel. Textele din volum construiesc liniile directe ale unui cadru doctrinar, nu însă și unul

doctrinarist. Țin să accentuez că este vorba aici de fundamentele gândirii antitotalitare din veacul al douăzecilea. Se uită adeseori ce rol important au avut gânditorii liberal-conservatori, de la Eric Voegelin la Aurel Kolnai, de la Raymond Aron la N. Steinhart, de la Hayek la Peter Berger, în articularea unei filosofii opuse oricărei forme de servitute, exterioară sau interioară, impusă sau voluntară. Spunea odată Daniel Bell că societatea civilă este numele politic al economiei de piață. Aici este miezul problemei: pentru Marx, pe urmele lui Rousseau, dar și ale lui Hegel, fericirea umană putea fi atinsă doar în comunitatea perfectă. O asemenea stare de beatitudine postistorică nu putea fi atinsă, gândea Marx, decât prin abolirea proprietății private, a pieței. Găsim în acest volum argumente solide împotriva acestei autoînșelări, a promisiunilor emancipatoare care neagă dreptul individului la proprietate în numele unei utopii a egalității implacabile. Se discută aici, cu competență acuratețe, despre variile fețe ale conservatorismului, despre geneza și avatarurile neocon servatorismului, despre dinamica liberalismului de la John Stuart Mill și Benjamin Constant la Robert Nozick și Ludwig von Mises. Se explorează relația dintre tradiția de centru-dreapta și modernitate, precum și intervențiile noilor filosofi francezi din anii ’70 și ’80, pe tema afinităților dintre

stânga radicală și totalitarismul bolșevic. În ce mă privește, cred și astăzi că o lucrare precum *Les Maîtres penseurs* a lui André Glucksmann rămâne un reper crucial al dezvrăjirii intelighenției franceze și al deconspirării resorturilor despotice aflate în chiar inima proiectului hegelian-marxist. Dreapta democratică nu a pactizat niciodată cu totalitarismul, nu a nutrit iluzii legate de despoții fasciști. Critica dictaturii lui Mussolini, făcută de don Luigi Sturzo, părintele creștin-democrației italiene, rămâne de o impresionantă actualitate. Dreapta democratică a crezut în proiectul integrării europene, a refuzat șovinismele autarhice și a respins orice mărginire exclusivistă. Aceasta este tradiția din care se inspiră autorii din acest volum. O tradiție a individualismului civic, a recunoașterii faptului că, așa cum scria cândva Arthur Koestler, există un număr de absoluturi morale care nu sunt negociabile. Gândirea de centru-dreapta se opune relativismului moral și convingerii că binele și răul sunt construcții artificiale, în ultimă analiză maleabile și interșanjabile. Cartea de față a fost scrisă de un grup de intelectuali care își asumă, înainte de toate, valoarea libertății individului și care înțeleg tradițiile. În condițiile în care sunt unii care afirmă că n-ar exista o asemenea constelație intelectuală în România, acest volum oferă argumente

palpabile, incontestabile că lucrurile stau exact invers. Cu minime excepții, stânga românească n-a reușit să-și definească nici „trecutul utilizabil“, nici aspirațiile reale. Nu mă refer aici la personaje precare ca formulă teoretică, polemisti îndrăgostiți de Žižek și de Badiou, care se exprimă pe varii bloguri „de circulație internă“, ci la o stânga reală, deci una care ar îndrăzni să participe la o dezbatere serioasă, având în mână un volum precum acesta, o sinteză a propriilor tradiții. Nu spun că avem aici *alfa* și *omega* a unei tradiții care este mereu reînnoită, dar avem o operă în desfășurare, un manifest pentru ceea ce se numește *l’esprit des lieux*. O ediție următoare va include, nu mă îndoiesc, și alte capitole, inclusiv unul despre gânditori precum Luc Ferry, Pierre Manent și Pierre Rosanvallon. Salut cu bucurie și încredere apariția acestei cărți de referință, un adevărat dicționar al ideilor care susțin centru-dreapta, o carte echilibrată, pasionantă, onestă și riguroasă, un efort admirabil care așează libertatea în centrul unor reflecții de o vitală semnificație.

VLADIMIR TISMĂNEANU
Washington, D.C.
29 aprilie 2011

* Suplimentul preia o variantă a *Postfeței* lui Vladimir Tismăneanu publicată în volumul original.

Echipa autorilor *Dreptei intelectuale*

Editorii

Ionuț Sterpan este coordonator de programe la Centrul de *Analiză și Dezvoltare Instituțională*. A studiat filosofia la *Universitatea din București*, la *Universitatea Central-Europeană din Budapesta* și la *Universitatea din Maryland*.

Dragoș Paul Aligică este publicist și comentator politic, predă și cercetează sisteme economice comparate și teorie instituțională la *George Mason University*, în Statele Unite, și este autor și coautor al mai multor lucrări pe teme de doctrină politică, printre care *Reconstrucția dreptei* (Humanitas, 2009), împreună cu Valeriu Stoica.

Autorii

Raluca Ana Alecu este doctorandă a *Universității din București*, *Facultatea de Filosofie*. A publicat lucrări în domeniul științelor politice și administrative.

Dragoș Bîgu este doctor în filosofie al *Universității din București* și asistent universitar la *Academia de Studii Economice din București* în domeniul eticii în afaceri.

Radu Cristescu este cercetător la *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională*. A absolvit *Facultatea de Filosofie* a *Universității din București* și masteratul de politici publice al *University College*, Londra.

Anca Fotea este masterandă la *Facultatea de Istoria Artei* din Tübingen, Germania. A studiat filosofia culturii la *Facultatea de Filosofie* a *Universității din București* și la *Universitatea din Tübingen*.

Laurențiu Gheorghe este asistent universitar la *Facultatea de Filosofie* a *Universității din București*.

Tudor Glodeanu este coordonator de programe la *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională*. A absolvit *Academia de Studii Economice*.

Sorin Manică este specialist în marketing. A absolvit *Facultatea de Filosofie* a *Universității din București*.

Aura Matei este coordonator de programe la *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională* și doctorandă în sociologie a *Universității din București*. Domeniul său de cercetare este sociologia economică.

Radu Nechita este președintele *Centrului Independent de Studii în Economie și Drept (CISED)* și conferențiar la *Universitatea „Babeș-Bolyai“* din Cluj-Napoca. Deține un master în analiza economică a instituțiilor și un doctorat în economie, acordate de *Universitatea „Paul Cézanne“* din Aix-en-Provence, Franța.

Olga Nicoară este cercetător asociat la *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională*. Studiază economie politică la *Universitatea „George Mason“*, Statele Unite. Ariile sale de specializare sunt economia austriacă, economia instituțională, sistemele economice comparate, economiile în tranziție.

Irina Papuc este cercetător la *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională*. A absolvit științe politice la *SNSPA* și relații internaționale la *Paris I Pantheon – Sorbona*.

Cosmin Victor Popa lucrează la *Rețeaua Europeană împotriva Rasismului* din Bruxelles. A studiat comunicare politică la *Școala Națională de Studii Politice și Administrative* din București și filosofie politică la *Universitatea Leiden* din Olanda și la *Universitatea Georgetown*, Washington, D.C.

Radu Șimandan este doctorand la *Academia de Studii Economice* din București și asistent universitar la *Universitatea Politehnică* din București, catedra de economie.

Tudor Smirna este director executiv al *Institutului Ludwig von Mises România*. A absolvit *Academia de Studii Economice*, a studiat economie la seminarul privat *Mises* din București și a obținut diploma de master în economie austriacă de la *Universitatea „Rey Juan Carlos“* din Madrid.

Emanuel-Mihail Socaciu este lector doctor la *Facultatea de Filosofie, Universitatea din București* și coordonator de programe în cadrul *Centrului de Cercetare în Etică Aplicată* al *Universității din București*. Domeniile principale de interes academic sunt filosofia politică, etica aplicată, epistemologia științelor sociale.

Costel Stavarache este doctorand al *Școlii Naționale de Științe Politice* din București și absolvent al *Facultății de Filosofie, Universitatea din București*.

Vlad Tarko este coordonator de programe la *Centrul de Analiză și Dezvoltare Instituțională* și doctorand în economie la *Universitatea „George Mason“*, Statele Unite. A studiat fizică la *Universitatea Hyperion* și *Universitatea din București*.

Horia Terpe este director executiv al *Centrului de Analiză și Dezvoltare Instituțională* și doctor în științe politice al *Școlii Naționale de Științe Politice și Administrative*.

Mihai-Vladimir Topan este lector doctor la catedra de relații economice internaționale din cadrul *Academiei de Studii Economice* din București și președinte al *Institutului „Ludwig von Mises“ România*.

Constantin Vică este cercetător la *Centrul de Cercetare în Etică Aplicată, Universitatea din București*, în domeniul eticii noilor tehnologii. A studiat etică și filosofie politică la *Facultatea de Filosofie* din București și la *Universitatea Paris-Est Créteil*.

Supliment apărut cu sprijinul Centrului de Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI) și al Fundației „Konrad Adenauer“

Responsabili de proiect: Rodica Palade, Ionuț Sterpan;
Responsabil de număr, tehnoredactare: Răzvan Brăileanu;
Coperta: Dan Dulgheru;
Corectură: Bernard Noghiu;
Secretariat: Cristina Spătărelu;
Contabilitate: Iulia Todie.